STARTERS, STARTUPS EN CREATIEVEN:
WAT IS ONZE STRATEGISCHE OPGAVE?

W. Heersink, M. Sterkenburg
29 juni 2017

I. Inleiding

Zwolle is een ideale biotoop voor ondernemende creativiteit. Een mix van kwaliteiten maakt onze stad tot een aantrekkelijke vestigingsplaats voor ondernemers. Er is een historische en mooie binnenstad. De stad is compact, heeft een gemêleerde bevolking en kent een goede infrastructuur. Er is een ruim onderwijsaanbod (t/m hbo+) waardoor mensen in de stad kunnen leren, werken, wonen en leven. De onderlinge lijnen zijn er kort en de stad biedt volop gelegenheid voor ontmoetingen en het uitwisselen van kennis, ervaringen en ideeën.

Zwolle is een ambitieuze stad. Zwolle wil economisch en sociaal de best presterende regio van Nederland zijn. Willen wij deze ambitie waarmaken, dan hebben wij mensen nodig die daadwerkelijk kunnen bijdragen aan de groei en de vernieuwing van onze economie. Om deze mensen te boeien, binden en behouden voor onze stad, zijn er bindende factoren nodig zoals: een aantrekkelijk woon- en leefklimaat, een goed voorzieningenaanbod en optimale bereikbaarheid. Dit zijn basisfactoren die voorhanden moeten zijn. Daarnaast zijn aanvullende bijzondere factoren noodzakelijk, zoals stedelijkheid en creativiteit, waarmee jonge hoogopgeleide *potentials* kunnen worden aangetrokken of behouden.[1]

In de realisatie van onze ambitie nemen starters[2] en startups[3] een bijzondere positie in. Zij vormen de stuwende innovatieve en vernieuwende kracht van onze stad en regio. Wij hebben hen nodig om klaar te zijn voor de vernieuwing van de economie, dat op dit moment een aanvang heeft genomen.[4] Tempo en aard van de technologische ontwikkelingen vergen van ons dat wij onze unieke menselijke eigenschappen op een slimme wijze aanvullen met de nieuwe technologische mogelijkheden. Dit lukt alleen met behulp van onderwijs en met ondernemers die in staat zijn de technologische mogelijkheden te vertalen in concrete, toepasbare producten. Machines vullen niet langer alleen onze spierkracht aan, maar ook onze denkkracht. Door met ondernemerschap en creativiteit nieuwe bronnen aan te boren kan de menselijke capaciteit beter worden benut en welvaart worden gecreëerd voor de samenleving. De rol van de overheid is hierbij te prikkelen en te stimuleren. Starters, startups en creatieven zijn nodig om vernieuwing van de economie te bereiken. Zij leveren daarmee een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling van de economie van de stad. Het is om deze reden dat gemeente Zwolle aan hen ondersteuning wil bieden.

Een eerste stap om in deze onze rol te pakken is het maken van een 'entrepreneurial' ecosysteem waarbinnen een actieve, florerende *entrepreneurial community* mogelijk wordt: een bloeiend en inspirerend netwerk van *young potentials*, ondernemers, *social and circulair entrepreneurs*, investeerders, onderwijs- en kennisinstellingen en Gemeente Zwolle. Bijzondere aandacht gaat daarbij uit naar starters in de creatieve industrie en startups. Zij versterken enerzijds het cultureel-artistiek en ondernemende klimaat van Zwolle, anderzijds bieden zij de creatieve en technische vonk om innovatie en vernieuwing te stimuleren.
Het is natuurlijk niet zo dat wij vanaf nul moeten beginnen. Zwolle en de regio kennen al een aantal succesvolle starters en startups, die hebben kunnen groeien mede dankzij vormen van overheidsondersteuning. Te denken valt aan Cloudgarden, Dutchfiets, Fibenering, Icasting, Tradecast, Weflycheap, Superbuddy, Jobsome, Livv Mobile Health, Stroke to prevent.
Onze insteek daarbij is steeds geweest dat starters, startups en creatieven eerst zelf aanzet zijn. Waar nodig en mogelijk helpt Gemeente Zwolle hen bij het zetten van een eerste stap of een duwtje in de rug. In deze strategische notitie worden stappen voorgesteld om te komen tot een intensivering van de ondersteuning, vanaf 2017, 2018 en 2019.

[1] Deze notitie sluit daarmee aan bij onze "Strategische opgave human capital".
[2] Onder starter wordt verstaan "een startende organisatie"
[3] Onder startup wordt verstaan "een op groei gericht startende organisatie met een innovatief en schaalbaar businessmodel (product of dienst)".
[4] Zie: E. Brynjolfsson en A. Mcafee, *Het tweede machine tijdperk. Hoe de digitale revolutie ons leven zal veranderen* (Houten, Tielt 2014).

II. Waarom hebben wij deze ambitie?
Een entrepreneurial ecosysteem versterkt het vermogen van Zwolle om de hoge ambities waar te maken en bij de tijd te blijven van de voortdurend veranderende en dynamische economie. Het ecosysteem faciliteert ondernemers om samen te werken en in wisselende samenstellingen te sleutelen aan innovatie en productvernieuwing. Daarnaast versterkt het de cross-sectorale verbindingen tussen economie, onderwijs, en overheid. De nieuwe samenwerkingsverbanden dagen mensen uit om hun vakmanschap scherp te houden en een leven lang te blijven leren en vormt de basis van dit ecosysteem.

Stedelijkheid en creativiteit
Het ecosysteem van innovatieve, creatieve, circulaire en sociale ondernemers levert een forse bijdrage aan de stedelijkheid van Zwolle. Een cultureel, artistiek, sociaal en creatief/innovatief klimaat maakt de stad aantrekkelijk voor de vestiging en het behoud van hoogopgeleide *young professionals*. Om naar een volgende fase van stedelijkheid te kunnen groeien, kan bovendien de inspiratie van creatieven en startups niet worden gemist.
Echter, uit het recente rapport “De kracht van Oost- Nederland” (2016) blijkt dat nieuwe initiatieven in de creatieve industrie in Oost-Nederland lang de beginfase van hun levenscyclus verblijven. Ook voor startups is geconstateerd dat het ecosysteem hier nog in de kinderschoenen staat, in vergelijking met de rest van Nederland.
Tegelijkertijd zien wij dat het concept van Richard Florida om starters, startups en creatieven te laten groeien aan de “rafelranden van de stad” (grotendeels) is achterhaald. Parallel aan het toenemend gewicht van deze ondernemers voor de ontwikkeling van de economie wordt de vraag van de locatiekeuze relevant. De plek in de stad geeft mede uitstraling aan de vernieuwingskracht van de lokale economie.

III. Randvoorwaarden om onze ambitie te kunnen realiseren
Om een ecosysteem voor starters en startups te kunnen creëren, moeten wij aan de volgende voorwaarden voldoen:

1. Gedeelde ambitie en mindset
Het maken van een ecosysteem vraagt vóóraf een gemeentebreed gedragen aanpak. Reikwijdte en belang overstijgen de belangen van de gemeentelijke organisatie. Samen met partners in de stad (waaronder ondernemers en de starters zelf) moet de realisatie van de ambitie op integraal en structureel worden vormgegeven in beleid en activiteiten.
Onze ambitie om economisch en sociaal de best presterende regio te worden, wordt nadrukkelijk gedeeld door onze ondernemers. Zij tonen een grote betrokkenheid bij starters en startups en voegen de daad bij het woord, bijvoorbeeld door het beschikbaar stellen van bedrijfsruimten, het geven van advies en het begeleiden van starters en startups en het inhuren van creatieven.

2. De doelgroepen in beeld

2.a Diversiteit van de doelgroepen
De doelgroepen starters, startups en creatieven zijn zeer divers. Op dit moment is er onvoldoende scherp beeld van de soorten starters; van de startups bestaat er via Startup Regio Zwolle een eerste beeld van deze doelgroep. Wij moeten de doelgroepen helder in beeld krijgen, in samenwerking met onze onderwijsinstellingen en kennisinstituten.

2.b Behoeften van de doelgroepen
De behoeften van starters en startups zijn eveneens meerledig. Wat wij nu weten, is dat zij vooral behoefte hebben aan fysieke werkplekken, het kunnen delen van faciliteiten, toegang tot financiering, onderlinge verbinding, coaching en valorisatie. De behoeften voor ondersteuning zijn per startup eveneens zeer verschillend. Bepalende factoren zijn onder meer het type product, het technologieniveau, de sector waarin het bedrijf actief is, de toegang tot klanten en de capaciteiten en competenties van de ondernemer en zijn team. Daarbij komt dat voor startups internationalisering van groot belang is om een grote schaalsprong te kunnen maken.

In het vervolg van deze notitie zoomen wij op onderdelen in:

a. Fysieke werkplekken

- Uit allerlei signalen blijkt dat er behoefte is aan fysieke werkplekken. Om het ecosysteem vorm te kunnen geven, is de beschikbaarheid van fysieke werkplekken een vereiste. Met fysieke ruimten kunnen labs, broedplaatsen en cross-overs voor starters worden gecreëerd. Een overzicht van de algehele huisvestigingsproblematiek (beschikbare werkplekken, de faciliteitenbehoefte en vestigingsstimuleringsmaatregelen) ontbreekt. Op hoofdlijnen gaat het erom de toegankelijkheid voor starters en creatieven in stand te houden en te verbeteren en daarmee Zwolle te versterken als aantrekkelijke plaats voor talent en ondernemerschap.
- Onder starters bestaat een structurele vraag naar huisvesting. Deze behoefte kan worden onderverdeeld in een behoefte aan permanente huisvesting, tijdelijke huisvesting en in een behoefte aan weinig of veel vierkante meters. Starters in de digitale sector kunnen met minder ruimte toe, dan starters in de maakindustrie. Hier is juist behoefte aan “makerspace” (veel vierkante meters, maar dan goedkoop).
- Naast fysieke werkplekken is een behoefte uitgesproken aan tentoonstellingsruimten en mogelijkheden tot het delen van faciliteiten (waaronder gereedschappen). Uitgangspunt moet zijn: medegebruik en het delen van kennis, ervaring, werkruimten en faciliteiten in zogeheten co-working spaces en makerspaces.
- De huurprijs per vierkante meter is voor menig starter een niet te nemen hobbel. In verschillende steden heeft men daartoe vouchers geïntroduceerd: gemeentelijke tijdelijke subsidie waarmee mogelijk wordt gemaakt om te groeien in het betalen van een volwaardige huur (“ingroeihuur”), met bijbehorende criteria voor doorstroom, maar op veel plekken snappen ook commerciële verhuurders deze uitdagingen en bieden zij betaalbare concepten aan voor startups (zoals B Amsterdam, YesDelft). Ook in Zwolle willen wij het systeem van huurvouchers gaan toepassen en samenwerken met Zwolse citydevelopers, ondernemers en vastgoedeigenaren.
- Mede om redenen van een betaalbare huur vestigen veel starters zich in de rafelranden van de stad, waar de afgeschreven en goedkope fabrieks- en kantoorcomplexen leeg staan en ruimte kunnen bieden. Startups zoeken juist het centrum: dichtbij het openbaar vervoer en kennisinstellingen e.d.. Echter, om een *creative and excelleration vibe* in de stad te bereiken, is het daarnaast wenselijk om fysieke werkplekken te creëren op aantrekkelijke locaties in de stad of in de buurt van het station (Spoorzone). Hiertoe kan het nodig zijn een of meerdere panden in gemeentelijk eigendom te verwerven. Of onderzoeken om in combi met Zwolse ondernemers en vastgoedeigenaren te opereren en samen te werken.
- Het bieden van fysieke werkplekken en creatieve broedplaatsen, en het realiseren van medegebruik, is op zich niet voldoende. Het doel is om door het leggen van verbindingen en cross-overs te komen tot waarde-creatie. Om dit te bereiken, zal enerzijds voor deelname aan een werkplek of broedplaats kwaliteitseisen moeten worden gesteld (selectie; onderkennen van de gezamenlijke opdracht), anderzijds zal door middel van coaching en begeleiding gericht worden gewerkt aan kruisbestuiving en verrijking van kennis, kunde en (ondernemers)vaardigheden (samen met de Zwolse onderwijsinstellingen en succesvolle voorbeelden, zoals de Creatieve Coöperatie). Een instrument hierbij is de creative council dat momenteel wordt ontwikkeld, met financiële ondersteuning van provincie Overijssel en Gemeente Zwolle.

b. Het delen van faciliteiten

- Voor starters kan het aanschaffen van computers, printers, machines en gereedschappen een onoverkomelijk probleem zijn om tot bedrijfsuitoefening te kunnen komen. Het delen van faciliteiten kan daarbij een oplossing bieden (zie Motie 355: Facilitatie Kunstenaars). Er is op dit moment geen inventarisatie van behoefte, noch is er een beeld van beschikbare faciliteiten. De faciliteiten zijn niet langs centrale weg ontsloten of toegankelijk gemaakt. Nagegaan moet worden hoe in ontbrekende faciliteiten kan worden voorzien.
- Voor Startups gaat het vooral om toegang tot faciliteiten van bijvoorbeeld een kennisinstelling, of het (i)lab van een corporate, het inzetten van unieke machines of entree tot data.
- Het bieden van een ICT-netwerk en ICT-faciliteiten, zoals (snelle) internetvoorzieningen is voor alle doelgroepen een must

c. Financiering

- Starters hebben een financieringsproblematiek, omdat zij aan de bank nog geen *trackrecord* kunnen tonen en weinig zekerheden kunnen bieden. Via Qredits, maar soms ook via de gemeente (voor starters uit de bijstand) kunnen zij start-financiering krijgen.
- Vooral vroege-fase- financiering tot 50k is een probleem, terwijl het gefinancierd krijgen van de vroege fase juist als een succesfactor wordt gezien. Regio Zwolle Incubator (RZI)[5] kan voor bedragen van € 10.000-165.000 startups financieren. De gemeente kan hierin aanvullen door een eigen financieringsinstrument tot €10.000 te ontwikkelen voor startups, bij te dragen aan RZI, of specifieke instrumenten op te zetten voor creatieven, en door een actieve bijdrage te leveren tot de bundeling van beschikbare fondsen voor vroege fase financiering.
- Om als bedrijf te kunnen starten, is de eerste opdrachtgever van cruciaal belang. De gemeente kan hierbij als *launching customer* een rol nemen. In Amsterdam helpt de gemeente startende bedrijven met het verstrekken van opdrachten voor innovatieve oplossingen voor sociale vraagstukken. In ruil wordt de gemeente *launching customer* en krijgen de starters intensieve training, accommodatie en toegang tot het gemeentelijke netwerk.
- De informatievoorziening over financiering en bedrijfsvoering kan worden verbeterd in samenwerking met Kennispoort Regio Zwolle[6], kennisinstituten, Windesheim en Greenpack iLab, en de startpunten van de schoolgemeenschappen in de regio.
- Mogelijkheden van *funding* laten onderzoeken door Kennispoort Zwolle.

d. Verbinden

- Sommige starters en creatieven zijn zzp'ers met een of twee personeelsleden. Schaalgrootte kan in dit geval worden bereikt door samenwerking en netwerken. Hier kan een verbeterslag worden bereikt door het creëren van een platform voor netwerken, co-creatie, kennisuitwisseling, scholing en training. Zie de opmerkingen over *creative council* en ook www.startupregiozwolle.nl. En een samenwerking met het landelijke netwerk van en voor startups van StartupDelta.
- Hierbij wordt aandacht gevraagd voor de inrichting van een een-op-een-vraagbaakfunctie voor vernieuwingsvraagstukken. Makelen, schakelen, organiseren en doorverwijzen is een kritische succesfactor.
- Daarnaast kan de gemeente gericht sturen op samenwerking inzake profilering, programmering, shared services, coaching (netwerk van coaches en experts).
- In de culturele sector is het meester-gezel-model geïntroduceerd. Dit model wordt in Zwolle nog weinig beproefd, terwijl het mogelijkheden biedt voor talentbinding en het beter benutten van ruimte door medegebruik.
- De verbinding is gericht op samenwerken met marktpartijen en met de onderwijsinstellingen van Zwolle8.

e. Valorisatie

- Het ecosysteem moet ons mede in staat stellen om kennis toe te passen voor nieuwe toepasbare producten, processen en diensten. Deze valorisatie leidt tot nieuwe bedrijvigheid en een verbeterde innovatiekracht van bestaande bedrijven. Voorwaarde is de inrichting van een valorisatie-infrastructuur in en rond kennisinstellingen, waarmee starters toegang krijgen tot kennisinstellingen en onderzoeksorganisaties. De oprichting van Greenpac iLab is een voorbeeld in deze.
  Verder ligt hier nog een uitdaging om te reflecteren op de wijze van valorisatie door Windesheim en de universiteiten van Twente en Groningen – als het gaat om de universitaire instellingen in Noordoost Nederland.

f. Coaching

- Coaching, begeleiding en ondersteuning van starters is nodig om hen in staat te stellen een bijdrage te leveren aan de waarde-creatie voor de economie. In het bieden van advies en begeleiding (door ervaren mentoren) kan nog een verbeterslag worden bereikt. Zo kan er bijvoorbeeld een link worden gelegd met IkStartSmart dat door de provincie is gefinancierd. Of mogelijk met een academie voor ondernemerschap. Of voor startups in tec-kunstof met het Greenpac iLab. Of voor startups breed zoiets als bijv een iLab.

[5] www.regiozwolleincubator.nl is een fonds wat gefinancierd is door een aantal Rabobanken, Isala en de Provincie Overijssel voor innovatieve startups in de regio.
[6] De eerste pilots in de vorm van "het Innovation Track" lopen op dit moment

- Naast coaching kan aan starters en startups (betaalbare) cursussen en overige activiteiten op het terrein van ondernemersvaardigheden worden aangeboden (denk aan: Events voor startups, startup weekenden Zwolle door Launchlab en StartupregioZwolle, de global entrepreneurshipweek, het startup-café; netwerkgroepen; hackatons, talent meetings).
- De informatiefunctie wordt door starters als gebrekkig en weinig transparant ervaren. Er is behoefte aan een overzicht van mogelijkheden voor starters (werkplekken, begeleiding, financiering, e.d.).
- Starters hebben specifieke behoefte aan ondersteuning bij prototyping en het aanvragen van patenten.

III. Hoe gaan wij ons doel bereiken?

Als de doelgroep starters scherp in beeld is gebracht (via Startup Regio Zwolle is al een verkenning gedaan naar startups), evenals de behoeften van de verschillende soorten starters, dan kunnen de opties worden bepaald om de behoeften te kunnen matchen met bestaand aanbod en het identificeren van witte vlekken (in kaart brengen van het ecosysteem). Zo dient in kaart te worden gebracht welke mogelijkheden van huisvesting (vast en tijdelijk; veel en weinig m^2; in een bedrijfsverzamelconstructie) er zijn in de stad. Tevens dient te worden nagegaan wat de behoefte is aan faciliteiten en ondersteuning en hoe deze kan worden gematcht. Het gaat hierbij niet alleen om de mogelijkheden van de gemeente, hierbij hoort het aanbod van private partijen (investeerders en ondernemers) voor het delen van kennis, het investeren in bedrijfspanden en het faciliteren van gereedschappen en materialen.

IV. ORGANISATIE OM DIT TE REGELEN

1. Onze rol

In het ecosysteem is de rol van gemeente Zwolle primair die van verbinder tussen instellingen en ondernemers. Binnen de afdelingen gebeurt veel ten behoeve van de starters, startups en creatieven. Met de beste intenties wordt getracht om samen te werken en synergie te creëren. Echter, door het combineren van capaciteit, het bundelen van middelen en het concentreren van de managerial aansturing en het helder beleggen van de bestuurlijke verantwoordelijkheid kan veel worden gewonnen aan slagkracht. Om dit te bereiken zijn de eerste stappen gezet naar een gemeentelijk startersteam.

2. Het ontwikkelen van beleid

De versterking, creatie en het onderhoud van het startup ecosysteem vraagt om een beleidsmatig gestructureerde en integrale aanpak van de gemeente, in intensieve samenwerking met de partners in de stad. In het beleid worden de genoemde randvoorwaarden met elkaar in verband gebracht en nader uitgewerkt.

3. Marketing

Het profiel van Zwolle als startup ecosysteem is nog weinig beschreven. Samen met organisaties als de Kennispoort Regio Zwolle / Startup Regio Zwolle, *economic board* en de *creative board*, Zwolle Marketing, de KvK en commerciële marketing- en reclamebureaus en startups in deze, wordt gekeken hoe het merk “Zwolle startup community” kan worden geladen.

Voor de doelgroep starters zijn belangrijke keuzecriteria van vestiging: de creatieve omgeving (27%), de prijs (18%), de mate van samenwerking in de omgeving (16%), de locatie (15%) en de beschikbaarheid van voorzieningen (13%). Door de betrokken partijen dient gezamenlijk nagegaan te worden of en hoe de resp. vestigingsfactoren kunnen worden versterkt.

V. Wat gaat het bij benadering kosten?

Na een inventarisatieronde van aard en aantal starters, startups, creatieven en hun behoeften kan verder ondersteuning worden gegeven aan een entrepreneurial ecosysteem, met benoeming van de capaciteitsvraag en de financieringsvraag en deze te onderscheiden naar starters, startups en creatieven.

Voor de begroting 2018 komen wij met nadere voorstellen.